

rome

REISGIDS

rome

NATIONAL
GEOGRAPHIC

REISGIDS

rome

Sari Gilbert en Michael Brouse
fotografie: Tino Soriano

INHOUD

BEWUST REIZEN 6

■ DE REIS INDELEN 8

■ Geschiedenis en cultuur 13

Het huidige Rome 14

Geschiedenis van Rome 18

Kunst 26

Eten 34

■ Het antieke Rome 37

Inleiding en kaart 38

De Romeinse keizers:

The good, the bad and
the Ugly 52

■ Van het Colosseum naar de San Clemente 57

Inleiding en kaart 58

Wandeling langs monniken,
mozaïeken en martelaren 66

■ Van Lateranen naar de Thermen van Diocletianus 75

Inleiding en kaart 76

Obelisk 86

■ Van de Trevifontein naar de Via Veneto 93

Inleiding en kaart 94

Fontein en aquaducten 98

■ Van de Piazza di Spagna naar de Villa Borghese 107

Inleiding en kaart 108

Winkelen en mode 112

Villa's en parken 120

■ Van het Pantheon naar de Piazza Venezia 125

Inleiding en kaart 126

Caffè en cafés 132

Een wandeling door het hart van Rome 136

■ Campo Marzio 143

Inleiding en kaart 144

Wandeling door middeleeuwen
en renaissance 152

Wandeling door Campo Marzio 158

■ Het Vaticaan 161

Inleiding en kaart 162

■ Trastevere en Gianicolo 181

Inleiding en kaart 182

Wandeling door Trastevere 186

■ Van het Forum Boarium naar de Aventijn 199

Inleiding en kaart 200

Wandeling door het oude joodse
getto 204

■ Fuori le Mura 215

Inleiding en kaart 216

■ Excursies buiten Rome 225

Inleiding en kaart 226

■ REISWIJZER 235

Hotels en restaurants 243

Winkelen 256 Uitgaan 261

REGISTER 265

FOTOVERANTWOORDING 270

Pagina 2-3: De Scalinata della Trinità dei Monti (beter bekend als de Spaanse Trappen), een van de mooie bezienswaardigheden van Rome. Links: vertrek (met plafondschildering van Pietro da Cortona, 1633) in het Palazzo Barberini.

rome

OVER DE AUTEURS EN FOTOGRAAF

Sari Gilbert is geboren en getogen in New York en raakte tijdens haar opleiding op Hunter School aldaar geïnteresseerd in het Middellandse Zeegebied. In het kader van het buitenlandprogramma van de Universiteit van Syracuse bracht ze een deel van haar eerste studiejaar door in Florence. Nadat ze op Syracuse haar studie politieke wetenschappen had afgerond, keerde ze terug naar Italië. Daar volgde ze onderwijs aan het Johns Hopkins Bologna Center, om vervolgens aan de School of Advanced International Studies in Washington haar studie af te ronden. Haar doctoraalscriptie ging over de Italiaanse buitenlandse politiek. In 1972 ging Gilbert naar Rome. Ze woont in het hart van het oude Trastevere en werkt al zo'n veertig jaar als correspondent voor belangrijke Amerikaanse dagbladen en tijdschriften.

Michael Brouse is geboren in San Francisco en bracht een groot deel van zijn jeugd op Hawaï door. Nadat hij zijn highschool in Marin County (San Francisco) had afgerond, studeerde hij geschiedenis aan de Santa Clara University. Eén jaar tijdens zijn studie bracht hij in Rome door. In 1972 vertrok hij opnieuw naar Rome en sindsdien heeft hij in de stad gewoond. Zijn niet aflatende passie voor geschiedenis en kunst bracht hem ertoe wandelingen door Rome te gaan organiseren. Brouse spreekt vloeiend Italiaans, Frans en Duits en is beëdigd gids en vertaler. Hij doceert al vele jaren geschiedenis op een Amerikaanse school in Rome.

Tino Soriano is geboren en getogen in Barcelona. Hij werkt als fotojournalist en als reisfotograaf. Hij is onderscheiden door de World Press Photo Foundation en won prijzen van de Unesco, Fujifilm en FotoPres. Naast Rome heeft Soriano sinds 1988 in opdracht voor National Geographic gefotografeerd in Spanje, Portugal, Sicilië, Schotland en Zuid-Afrika. Zijn werk verscheen ook in *Geo*, *Merian*, *Der Spiegel*, *Paris Match*, *La Vanguardia*, *El Pais* en andere bekende tijdschriften. Soriano schreef ook boeken, waaronder *El futuro existe*, een verhaal over kinderen met kanker, *Reisfotografie* en *Vanuit het ziekenhuis* (beide in het Spaans), en *Dali, 1904-2004*.

De reis indelen

Lucianus, de Griekse retoricus uit de 2e eeuw, beschreef Rome als 'een stukje van het paradijs'. De 15e-eeuwse Toscaanse geleerde Gian Francesco Poggio Bracciolini omschreef de stad als 'de mooiste en meest magnifieke van alles wat ooit heeft bestaan en ooit zal bestaan'.

Soortgelijke meningen hebben nog altijd de overhand en speelden wellicht een rol in uw besluit om een bezoek aan de Eeuwige Stad te brengen. Je kunt er niet omheen: hier getuigt drieduizend jaar geschiedenis van de brillen, de volharding en het aanpassingsvermogen van de mensen die Rome stichtten en die hielpen bij de opbouw van de stad tot een wereldmacht in de antieke wereld, en van de latere Romeinen.

Vervoer in de stad

Net als veel andere grootse steden, kunt u Rome het best te voet verkennen. De stad heeft twee metrolijnen (A en B), waarmee echter slechts een deel van de stad bereikbaar is. Lijn A loopt van Piazza di Spagna en Piazza Barberini tot vlak bij de Vaticaanse Musea (station Circo) en met Cinecittà als eindpunt. Lijn B voert u bijvoorbeeld naar het Colosseum en het Circus Maximus. Er is een uitgebreid netwerk van bus-, tram- en spoorlijnen (www.atac.roma.it).

Als u maar een paar dagen hebt

We stellen voor dat u zich concentreert op de twee historische functies waarom Rome bekendstaat: als hoofdstad van het Romeinse Rijk en als zetel van de katholieke kerk. Als u meer tijd hebt, is er nog veel meer te zien.

Het antieke Rome: gelukkig voor toeristen zijn de zichtbare restanten van het Romeinse Rijk grotendeels geconcentreerd in een beperkt gebied in het centrum van de stad. Bezichtig allereerst het **Colosseum**, het grote amfitheater dat onder de Flavische keizers in de 1e eeuw werd gebouwd. De bouw duurde tien jaar en het stadion bood plaats aan vijftigduizend toeschouwers. Het heeft de tand des tijds goed doorstaan. Op loopafstand van dit indrukwekkende bouwwerk ligt het **Forum Romanum** waar u de ruïnes van de Romeinse Senaat, de belangrijkste tempels en basilica's van de oude stad en de triomfbogen die de keizers oprichtten kunt bewonderen.

Aan een kant van het Forum Romanum bevinden zich de **Keizerfora** (Fori Imperiali) die door verschillende keizers zijn gebouwd. Het belangrijkste keizerforum is dat van Trajanus, gelegen bij de Mercati di Traiano (deze markten fungeren nu als musea van de keizerfora), en waar de

De *Discuswerper* van Lancellotti, 1e eeuw, Palazzo Massimo alle Terme.

wereldberoemde Zuil van Trajanus aantreft. De zuil werd opgericht ter ere van Trajanus overwinning van de Dacische legers. Aan de andere kant van het Forum Romanum verrijst de **Palatijn** waar Augustus en andere keizers en hoogwaardigheidsbekleders woonden. Volgens de legende werden de legendarische stichters van de stad, Romulus en Remus, hier opgevoed. Vanaf de heuvel kunt u het **Circus Maximus** zien liggen waar ooit wagenrennen werden gehouden voor de schreeuwende menigte.

Als u de Palatijnse archeologische schatkamer verlaat door de uitgang bij de Palatijn, is het zo'n 800 m lopen naar de **Thermen van Caracalla** die ooit dienstdeden als kuurbad en gezondheidscentrum voor de inwoners van Rome. Andere belangrijke monumenten in dit gebied zijn de **Case Romane del Celio**, een antieke villa en een huurkazerne bij de kerk van Santi Giovanni e Paolo en de dichtbijgelegen mysterieuze **Basilica di San Clemente**, waar onder de grond intrigerende bouwwerken daterend uit de 1e tot de 4e eeuw te vinden zijn.

NIET MISSEN:

Michelangelo's Campidoglio
40-42

Het beeldende Forum Romanum en de Palatijn **44-51**

De barokke schoonheid van de Trevifontein **96-97**

Piazza di Spagna en zijn beroemde trappen **110-111**

Het indrukwekkende 2e-eeuwse Pantheon bezoeken **128-131**

Rond de glorieuze Sint-Pieter wandelen **164-170**

De magnifieke Sixtijnse Kapel en het Stanze di Raffaello in de Vaticaanse Musea **172-177**

Het Vaticaan: de bus, trein of metro brengt u van de antieke sites naar **Vaticaanstad** (Citta del Vaticano), aan de andere kant van de Tiber. Het is de kleinste stadstaat ter wereld. De **Sint-Pieter** (Basilica di San Pietro) staat naar verluidt op de plek waar de apostel Petrus werd begraven na zijn kruisiging door de Romeinen. Maar de eerste steen van de basiliek die u ziet, werd pas eeuwen later in 1506 gelegd. De kerk met het plein, ontworpen door Michelangelo, Bernini en vele anderen, is wellicht een van de meest imposante herkenningspunten ter wereld en een inspirerende godsdienstige plaats. Het uitzicht vanaf de magnifieke koepel mag u niet missen.

Het Vaticaan heeft echter nog veel meer te bieden. Een wandeling langs de grens van

Informatie in kort bestek

Op het speciale telefoonnummer voor toeristen (060608) ontvangt u in het Engels informatie over musea, monumenten, godshuizen, bibliotheken, sportfaciliteiten, parken, hotels en restaurants, concerten en theater- en dansvoorstellingen. Hier krijgt u tevens hulp bij het kopen van kaartjes en krijgt u advies over hoe u het best van A naar B komt. Bezoek hun website: www.060608.it.

Er zijn ook informatiekiosken (PIT: punto di informazione turistica) verspreid over de stad (geopend 9.30-19.30 uur; tenzij anders aangegeven):

Aeroporto Leonardo Da Vinci
(internationale aankomsten, terminal 3,
8.00-19.30 uur; bagageclaim internationale
aankomsten, 9.00-18.30 uur)

Castel S. Angelo (Lungotevere Vaticano)
Fori Imperiali (bezoekerscentrum, Via dei
Fori Imperiali)

Piazza delle Cinque Lune (Piazza Navona)
Stazione Termini (Via Giovanni Giolitti 34,
8.00-20.00 uur)

Via Marco Minghetti (hoek Via del Corso)
Via Nazionale (Palazzo delle Esposizioni)

Vaticaanstad brengt u naar de **Vaticaanse Musea**, een van de fraaiste musea ter wereld. Mis de Stanze di Raffaello of de andere gespecialiseerde musea niet. Het belangrijkste is echter de **Sixtijnse Kapel**, die in de late 14e eeuw werd gebouwd en ooit de privékapel van de pausen was. Hier kiezen de kardinalen al eeuwenlang de nieuwe paus van de rooms-katholieke kerk. En hier vindt u ook Michelangelo's beroemde plafondschilderingen en zijn meesterwerk *Het laatste oordeel* op de muur achter het altaar.

Als u meer tijd hebt

Wat kunt u nog meer doen als u het antieke Rome, de Sint-Pieter en de Vaticaanse Musea hebt bezocht? Dan verkent u gewoon nog zo'n slordige duizend jaar Romeinse geschiedenis. Rome heeft tal van middeleeuwse, renaissancestische en barokke rijkdommen, maar ook enkele nieuwe moderne gebieden.

Sinds mensenheugenis is de **Piazza del Campidoglio** op de Capitolijs het centrum van de stad. Alle wegen naar Rome leiden hiernaartoe. Het ontwerp voor het plein wordt toegeschreven aan Michelangelo, die besloot het 2e-eeuwse ruitersstandbeeld van Marcus Aurelius (het origineel staat nu in een van de Capitolijs musea) op het midden van het plein te plaatsen en de omliggende gebouwen te renoveren. Dit zijn het stadhuis van Rome met links en rechts daarvan de twee vleugels van de **Capitolijnse musea**.

Ook de elliptisch gevormde **Piazza Navona**, anderhalve kilometer ten noordwesten van de Capitolijnse musea mag u niet missen. Oorspronkelijk bevond zich hier het stadion van keizer Domitianus uit de 1e eeuw en de renaissancestische en barokke gebouwen rondom het plein zijn op de fundamenteën ervan gebouwd. Overdag gonst de plek van alle activiteiten die er plaatsvinden. U treft er straatartiesten, caféhouders en kunststudenten en toeristen die de details van Bernini's schitterende fontein of Borromini's imposante façade van de kerk van **Sant'Agnese in Agone** bestuderen. Van hier is het een korte

Een van de Romeinse cafés aan de Via del Tritone die zowel inwoners als bezoekers trekken.

Roma Pass

Een bezoek aan Rome wordt makkelijker met de Roma Pass, een toeristenkaart met een geldigheid van drie dagen die korting biedt voor musea en gratis openbaar vervoer. Voor € 30 krijgt u toegang tot de eerste twee musea of archeologische sites die u bezoekt, korting bij andere deelnemende sites en musea en een kaart

voor het openbaar vervoer in de stad. Bij de prijs zijn tevens een stadsplattegrond, een gids met een lijst met alle relevante musea en sites, en een lijst met alle evenementen en diensten waarvoor u korting krijgt, de *Roma News* inbegrepen. U kunt de pas bij elk deelnemend museum of bij een informatie-kiosk kopen (zie kader p. 9).

wandeling naar het **Pantheon**, een van de subliemste voorbeelden van de Romeinse klassieke architectuur en de schitterende nabijgelegen kerk van **Santa Maria sopra Minerva**.

Als u van barok houdt, is de **Galleria Borghese** (2,5 km ten noordoosten van de Piazza Navona) in het prachtige Villa Borghesepark een must. Dit voormalige landhuis (*casino*) werd gebouwd om de fantastische beeldenverzameling van de familie onder te brengen, waartoe enkele magnifieke Bernini's en Canova's behoren. Daarnaast zijn er meesterwerken te vinden van Rafaël, Caravaggio, Rubens, Titiaan enzovoort. Het rijk gedecoreerde gebouw is op zich al een bezoek waard. (Voor de meeste musea strekt het tot aanbeveling om vooraf kaarten te kopen, maar voor de Galleria Borghese geldt dat zeker). Niet ver van hier vindt u **Piazza di Spagna**, bekend om zijn winkels en eetgelegenheden en de beroemde **Scalinata**. De treden trekken bezoekers van heinde en verre.

De wijken van Rome: verschillende *riioni* (wijken) in Rome hebben hun kleurrijke lokale karakter behouden en bieden de gelegenheid de stad te leren kennen in een minder toeristische omgeving. De rione **Monti**, wijk nummer één in de 1e-eeuwse stedelijke reorganisatie van Augustus, ligt ten noordoosten van het Colosseum en de Piazza Venezia. In de wijk staan twee van de vier pauselijke aartsbasilieken, de **San Giovanni in Laterano** en de **Santa Maria Maggiore** evenals de **Santa Prassede** en de **Santa Pudenziana**, die enkele van de fraaiste mozaïeken van de stad herbergt.

Tweeduizend jaar geleden vestigden vreemdelingen (onder wie duizenden joden) zich in **Trastevere**, op de westelijke oever van de Tiber, ten zuiden van Vaticaanstad. Tegenwoordig afficheren de Trasteverini zich trots als de *veraci* (ware) Romeinen. Overdag kunt u een mooie wandeling maken door het wirwar van pittoreske stegen en lanen naar de **Villa Farnesina** (gedecoreerd door Rafaël en andere meesters uit de renaissance) of kerken als de **Santa Cecilia** of de **Santa Maria in Trastevere**. In de wijk bevinden zich vele restaurants, cafés en wijnbars.

De laatste tijd steekt **Campo dei Fiori** Trastevere naar de kroon qua uitgaansleven, tenminste voor het publiek onder 25 jaar. Ook hier zijn veel bezienswaardigheden. **Via Giulia** is misschien wel de mooiste straat van de stad en het **Palazzo Farnese** (ontworpen door Antonio Sangallo, Michelangelo en anderen) wordt beschouwd als het toppunt van renaissancistische architectuur. Beide bevinden zich tussen Piazza Navona en de Tiber. ■

Wanneer gaan

Het hoogseizoen in Rome loopt van mei tot juni en van september tot oktober, als het weer op zijn best is om de stad te bezichtigen. Met Pasen is het ook druk, als pelgrims de stad bezoeken. Met Kerst is het relatief rustig. In januari en februari is het het rustigst (zie ook de Reiswijzer p. 236).

ROME

KAART WANDELING LANGS MONNIKEN, MOZAIËKEN EN MARTELAREN

WERELDWIJD NEMEN EXPERTS VAN NATIONAL GEOGRAPHIC EEN KIKJE ACHTER DE SCHERMEN EN DRINGEN DOOR TOT DE KERN VAN DE CULTUUR, DE GESCHIEDENIS EN HET VOLK VAN EEN LAND. DANKZIJ DE NATIONAL GEOGRAPHIC REISGIDSEN KAN HUN ERVARING DE JOUWE WORDEN.

STADSPLATTEGRONDEN EN WANDELTOCHTEN

- Schets van het gebouw
- Park
- Chiesa Nuova
- Bezienswaardigheid
- REGOLA Naam van de regio
- Route
- ➔ Looprichting
- 1 In de tekst besproken bezienswaardigheid
- Voetpad
- ||||| Trappen

DEEL- & EXCURSIEKAARTEN

- ◆ Villa Adriana Bezienswaardigheid
- A1 Snelweg
- ROMA** GROOT
- Marino KLEIN
- Nemi
- Plaats
- ★ Start
- /- Muur/Ruïne
- - - Tunnel
- ➔ Looprichting

SYMBOLEN IN DE TEKST

- A Kaartverwijzing
- ✉ Adres
- ☎ Telefoonnummer
- ⌚ Sluitingstijden / reistijden (wandelingen en autotochten)
- € Entreegeld varieert van € (minder dan € 4) tot €€€€€ (meer dan € 20)
- 🚆 Openbaar vervoer
- 📏 Afstand
- ▶ Start/eind
- 🏨 Hotel
- 🍴 Restaurant
- 🛏 Aantal kamers
- 🪑 Aantal stoelen
- 🚶 Lift
- P Parkeerplaats
- 🚭 Niet-roken
- ❄️ Airconditioning
- 🏊 Overdekt zwembad
- 🌳 Openluchtzwembad
- 🏋️ Fitnessclub
- 💳 Gangbare creditcards geaccepteerd

DE REIS INDELEN, beknopte kennismaking met Rome, zodat je je reis op je eigen wensen en interessesgebieden kunt afstemmen.

ERVAAR unieke belevenissen, waaronder Italiaans koken en taallessen, een zoektocht naar het perfecte ijsje en concerten in historische kerken.

INSIDER TIPS van de schrijvers en fotografen van National Geographic, maar ook van plaatselijke deskundigen, over hun favoriete plekjes, praktische zaken en veel meer.

WANDELINGEN, voorzien van duidelijke kaartjes. Bijvoorbeeld de oude omgeving van de Trastevere, de rijkdom van middeleeuwen en renaissance rondom Campo Marzio en de parken en kloosters bij het Colosseum.

EXCURSIES BUITEN DE GEBAADE PADEN, waaronder de ruïnes van de oude stad van Ostia-Antica en het keizerlijke paleiscomplex van keizer Hadrianus in Tivoli.

NIET MISSEN Bij elk hoofdstuk vind je verwijzingen naar nadere informatie over sterk aanbevolen bezienswaardigheden en activiteiten.

PRACHTIGE KLEURENFOTO'S EN HANDIGE KAARTEN maken het eenvoudig te kiezen, je reis uit te stippelen en overal het mooiste te zien.

NATIONAL GEOGRAPHIC REISGIDS

National Geographic Reisgids maakt deel uit van Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

NUR 512

9 789021 556956

www.kosmosuitgevers.nl